**Angela BIDU-VRĂNCEANU**
Universitatea din Bucureşti, România

# DIACRONIA ÎN TERMINOLOGIE

0.1 Interesul actual crescând pentru *terminologie* determină mai multe interpretări care trebuie precizate. Sensul curent în diferite perioade, începând cu secolul al XIX-lea este *„sumă a termenilor"*, în general sau dintr-un anumit domeniu. Celălalt sens, prezent mai ales în studii actuale, priveşte o *disciplină ştiinţifică*, care are două orientări, după cum obiectivul este o normare precisă a termenilor dintr-un anumit domeniu (disciplină numită *terminologie cognitivă, normativă* sau *„internă",* notată T1, v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 20-23) sau o altă orientare, care descrie din punct de vedere lingvistic termenii stabiliţi de T1 (numită *terminologie descriptivă* sau *„externă"*, notată T2, v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 23-25). Interpretarea *terminologiei* ca *disciplină lingvistică* nu este făcută cu fermitate decât în unele dicţionare de specialitate (DSL 2005: 535, spre deosebire de DFN 2006/2009:287). Există însă numeroase lucrări care se preocupă de metodele şi obiectivele descrierii lingvistice a termenilo r(v. discuţia în această privinţă la A.Bidu-Vrănceanu 2007: 103-155 şi 2010). Este interesant de remarcat că într-un dicţionar românesc de la sfârşitul secolului XIX (Costinescu 1870), *terminologia* apare cu sensul „ştiinţă a termenilor, a zicerilor tehnice(subl.n.)".

*Diacronia* (concept lingvistic modern, stabilit în opoziţie cu *sincronia*) presupune un studiu evolutiv al limbii, efectuat fie prin „descrieri exclusive, reprezentabile pe axa succesiunii", fie ca „sumă a sincroniilor succesive" (DSL 2005: 170), adică un studiu comparativ al uneia sau mai multor sincronii.

*Terminologia normativă* (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 20-23) sau *cognitivă* (G. Drăgan 2010: 1-6) are un caracter *sincronic* obligatoriu, condiţionat de codificarea termenilor dintr-un anumit domeniu, la un moment dat, pentru a realiza o comunicare specializată eficientă şi rapidă.

*Terminologia descriptivă*, preponderent lingvistică, ca obiective şi metode folosite admite implicit perspectiva *diacronică* atunci când îşi propune stabilirea originii şi a modului de formare a termenilor (M. T. Cabré 1998: 159-164; L. Depecker 2002: 9) sau când se introduc detalii social-istorice (F. Gaudin 2003: 205-247). Teoretic însă, se consideră că terminologia se ocupă „mai curând (subl.n.) de sincronie" (M. T. Cabré 1998: 73). Analiza conceptual-semantică a termenilor admite o perspectivă diacronică, ca posibilitate de a stabili „tipare generale de modificare a sensului specializat" (L. Depecker 2002: 165-166), având importanţă „istoria termenilor" pentru „analiza soluţiilor reţinute" (id.:8) şi pentru a arăta cum „în diferite domenii de experienţă s-au constituit limbile de specialitate"(ibid.18).

0.2 În lingvistica românească, relaţia dintre *terminologie* şi *diacronie* a apărut sub forma unor descrieri efective ale termenilor din anumite domenii. Ne vom referi numai la câteva lucrări (N. A. Ursu 1962, Gh. Chivu 1980-1981; A. Bidu–Vrănceanu 2010: 31-73 şi A. Toma 2010: 73-99), elaborate la distanţe remarcabile în timp. Compararea principiilor adoptate şi a rezultatelor obţinute în aceste lucrări interesează mai ales când au fost analizate aceleaşi domenii: agricol (N. A. Ursu şi A. Bidu-Vrănceanu) lingvistică (Gh. Chivu şi A. Bidu-Vrănceanu), matematică (N. A. Ursu, Gh. Chivu şi A. Toma), geografie (N. A. Ursu, Gh. Chivu, A. Toma).



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

Etapele avute în vedere sunt sfârşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX (N. A. Ursu şi Gh. Chivu) şi secolele XIX şi XX (A. Bidu-Vrănceanu şi A. Toma). Sursele pe care s-au bazat analizele sunt, în cazul primilor doi autori, *textele existente* care au contribuit la constituirea unor domenii, iar pentru secolele XIX şi XX s-a procedat la o *comparaţie a dicţionarelor şi a textelor*. Obiectivele lingvistice ale analizelor diferă în oarecare măsură. De la importanţa acordată mijloacelor de exprimare a termenilor (origine, tip de împrumut sau calc şi alte modalităţi, v. N. A. Ursu) s-au introdus treptat şi alte aspecte: analiza reprezentărilor conceptual-semantice şi a relaţiilor de sens, a rolului contextelor şi a mijloacelor sintactice în desemnarea sensului specializat (Gh. Chivu, A. Bidu-Vrănceanu, A. Toma).

Corelat cu principiile terminologiei actuale, putem considera că modalităţile de analiză lingvistică a termenilor au evoluat în ultimele patru-cinci decenii, că se poate vorbi de o *diacronie a studiilor terminologice*. Principiile actuale complexe de investigare a terminologiilor au fost anticipate de Gh. Chivu în anii 1980-81, când lucrări reprezentative nu apăruseră (lucrările M. T. Cabré, ale lui L. Depecker sau F. Gaudin datează din anii 1990-2000). Cu precădere se impune atenţiei *analiza conceptual-semantică*, fundamentală pentru constituirea unui domeniu şi *rolul definiţiei* pentru a aprecia statutul de termen specializat (v. Gh. Chivu 1980: 119-120 – geografia; 1981 II: 55-56 - lingvistica; 1981-III: 142 - matematica; 1981 IV: 222, 230 - medicina). De asemenea, *analiza relaţiilor semantice*, privind raportul dintre monosemie şi polisemie ca o dovadă a *desemnării riguroase univoce a sensului* specializat (Gh. Chivu 1981 III: 147) sau identificarea *unor serii sinonimice* pentru acelaşi concept, situaţie caracteristică unor faze de început, când nu s-a impus un termen (v. Gh. Chivu 1981 II: 122; 1981 III: 139-140, 144-145) reprezintă direcţii de cercetare actuală în terminologie (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 31-37, 2010:146-147). De asemenea, analiza structurilor sintactice, efectuată de Gh. Chivu 1980-81 pe marginea textelor din diferite domenii anunţă importanţa studierii textuale şi contextuale, direcţie terminologică foarte actuală (v. volumul *Mots, termes, ...* 2006).

Aplicarea unei *grile lingvistice unitare de analiză a unor terminologii din domenii diferite* (Gh. Chivu 1980-81, A. Bidu-Vrănceanu 2000: 85-176; 2007: 203-249; 2010), care permite caracterizarea comparativă obiectivă se poate susţine, nu numai practic, ci şi ca direcţie teoretică. Identificarea specificului evolutiv al terminologiilor româneşti de la sfârşitul secolului XVIII până în prezent va reţine câteva aspecte: evoluţia domeniilor şi a subdomeniilor sub aspectul formării şi relaţiilor dintre ele (1), mobilitatea expresiei şi a conţinutului termenilor din diferite domenii (2) şi tendinţele caracteristice pe etape în evoluţia terminologiilor româneşti (3).

1. Existenţa unor d*omenii* şi/sau *subdomenii* (aspect fundamental într-o comunicare specializată) este consemnată la sfârşitul secolului XVIII şi în prima parte a secolului XIX la nivelul unor *texte specializate* (v. N. A. Ursu 1962; Gh. Chivu 1980/81) din **matematică, lingvistică, geografie, medicină, agronomie, fizică, chimie, filozofie**. Se apreciază că în aceste texte existau la sfârşitul secolului XVIII „terminologii specifice" (Gh. Chivu 1981: 112). Dezvoltarea (sub)domeniilor s-a continuat în secolul al XIX-lea prin contribuţia şcolilor de diferite tipuri, a societăţilor ştiinţifice, a unor publicaţii specializate (v. I. M. Stefan şi Ed. Nicolau 1981). Analizele de detaliu ale mai multor terminologii arată însă că relaţia dintre un domeniu şi subdomeniile lui prezintă diferenţe în funcţie de sfere ale cunoaşterii, pe de o parte şi, pe de altă parte, în funcţie de primele forme de manifestare. Altfel spus, la sfârşitul secolului XVIII şi în secolul al XIX-lea, în unele



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

cazuri exista domeniul cu subdomeniile lui (1.1), iar în altele, dezvoltarea s-a făcut de la subdomenii, cu o ierarhizare treptată în domeniu (1.2).

1.1 Textele de *gramatică* de la sfârşitul secolului XVIII arată că termenul reprezenta domeniul, cu subdiviziuni clare precum *fonetica, ortografia, sintaxa* („sintaxis") şi *etimologia* (cu sensul de morfologie, v. Gh. Chivu 1981 I: 52-53).

Considerarea *gramaticii* ca *domeniu* divizat de la început în subdomenii se impune de-a lungul secolului al XIX-lea (v. şi A. Bidu-Vrănceanu 2010: 49-73). Este ilustrativă definiția dată de Laurian şi Massim 1871-76: „părțile gramaticei" sunt „ortoepia, ortografia, sintaxa, lexicografia". Alte surse (Diaconovici 1902) prezintă o ierarhie conceptuală precisă a domeniului, *gramatica* fiind considerată o „disciplină filologică", în relație cu *linguistica* „sciința care cercetează natura, originea şi evoluția graiului omenesc şi raporturile de înrudire dintre diferite limbi", pe o treaptă superioară, mai complexă fiind filologia „ştiința limbei, literaturei şi artei unui popor cult" (ibid.). Statutul de domeniu al *gramaticii* este precizat prin indicarea subdomeniilor: „părțile principale ale gramaticii sunt fonologia, morfologia, sintaxa" (ibid.). Definirea riguroasă ca ştiință se face şi prin precizarea metodelor proprii de cercetare şi prin o serie de distincții conceptuale care s-au impus ulterior: „poate studia o limbă în prezent" sau „o limbă într-o perioadă istorică, urmărind schimbările prin care a trecut" (ibid.). Prezentarea gramaticii la sfârşitul secolului XIX ca un domeniu cu subdomenii este susținută şi de textele ştiințifice din acea perioadă (L. Şăineanu 1870, 1890) care încadrează *gramatica* şi *lingvistica* în categoria ştiințelor sociale pentru că „limba este un reflex al societății" (L. Şăineanu 1890:6-8). Ca un domeniu vechi, bine constituit, *gramatica (lingvistica)* îşi continuă evoluția şi diversificarea specializării în subdomenii, L. Şăineanu anticipând acest lucru: „<u>ştiința limbei</u> (subl. n.) e încă departe de a se fi constituit în întregimea ei, ba încă unele din <u>ramurile sale</u> (subl. n.) sunt abia în punctul de formațiune" (L. Şăineanu 1887: 13). De altfel, L. Şăineanu a contribuit direct la specializarea domeniului prin crearea subdomeniului numit s*emasiologie* sau s*emantică* (ibid.), cu aplicații încă actuale la limba română şi la alte limbi (ibid: 414-426). Textele lui Şăineanu de la sfârşitul secolului XIX conțin numeroase distincții conceptuale păstrate până în prezent, cum ar fi: *semnificațiune/ sens*, *sensul cel expres* (sensul lexical) / *sensul cel ascuns* (sensul gramatical) (L. Şăineanu 1887: 8). Se fac discuții despre *terminologie,* ca „sumă a termenilor" (v. A.Bidu-Vrănceanu 2010: 57-59). Chiar dacă interpretările termenilor menționați au variat în timp, odată cu evoluția domeniului, existența acestor termeni într-o perioadă de început a ştiinței româneşti este importantă.

Evoluția domeniilor şi a subdomeniilor lingvistice produsă de la sfârşitul secolului XVIII, în secolul XIX până în prezent a continuat. Distincții riguroase ale *ierarhiei ramificațiilor* sunt însoțite de o *tendință de specializare* (v. DSL 2005) şi chiar de *hiperspecializare* în cadrul unor subdomenii. Este remarcabilă în acest sens tendința de *hiperspecializare* în *sintaxa actuală*, care îşi afirmă evoluția şi independența prin concepte, metode şi termeni noi (v. A. Nicolae 2010: 99-103), apropiind lingvistica de „ştiințele tari".

Este interesantă compararea domeniului **lingvisticii**, manifestat global, cu ramificații încă de la sfârşitul secolului XVIII cu un alt domeniu, cel al **medicinii**. Analiza unor texte medicale (v. Gh. Chivu 1981 IV: 222) arată existența domeniului cu unele subdomenii, dar acestea au delimitări parțiale la nivel conceptual, fără denumirile care s-au impus ulterior (id.): „părțile corpului" (pentru anatomie), „afecțiunile" (pentru patologie), „tratarea bolilor" (pentru terapeutică) (ibid.). Desemnarea unor concepte care s-au impus ulterior se face prin sintagme sau perifraze transparente (care nu s-au păstrat însă): „boalele cele din afara trupului",



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

„boalele mădulărilor corpului", „boalele stomahului", "boalele pieptului". Evoluția remarcabilă a medicinei, mai ales sub anumite ramuri ale ei s-a produs în a doua jumătate a secolului al XIX-lea printr-un salt atât la nivelul expresiei, cât şi al conținutului, condiționat de factori extralingvistici remarcabili (v. I. M. Stefan şi Ed. Nicolau 1981).

1.2 Un domeniu consacrat ca cel al **matematicii** arată o impunere pornind de la sfârşitul secolului XVIII, cu subdomeniul **aritmeticii**, ca *matematică elementară* (Gh. Chivu 1081 III: 139-147) la *ştiințele matematice* actuale, caracterizate prin explozia subdomeniilor (A. Toma 2010: 77-78).

Textele apărute la sfârşitul secolului XVIII şi în prima parte a secolului XIX arată ezitări în ce priveşte denumirea, utilizând mai multe sinonime: „aritmetica sau socoteala", „învățătura socoatei sau aritmetica" (Gh. Chivu 1981 III: 139-140) sau „învățătura numerelor sau calculatorul" (N. A. Ursu 1962: 93-94). Denumirile paralele pentru acest subdomeniu indică o etapă de început, cu o terminologie insuficient impusă.

Tot la sfârşitul secolului XVIII şi în primul deceniu din secolul XIX se constată apariția subdomeniilor **algebră** şi **trigonometrie**, insuficient delimitate, caracteristică a „fazei începuturilor" (N. A. Ursu 1962: 97). Ideea este susținută şi de sinonimia altor denumiri: trigonometria sau „învățătura unghiurilor şețe" (N. A. Ursu 1962: 93, 97).

Dezvoltarea şcolii, prezența unor personalități ca Gh. Asachi şi Gh. Lazăr la mijlocul secolului XIX impun domeniul **matematicii** cu subdomeniile lui **aritmetica**, **algebra**, **geometria**, **trigonometria** (N. A. Ursu 1962: 101, 111) şi cu o terminologie „relativ bogată" (id.), care a fost însă în mare parte înlocuită. Existența ierarhiei subdomeniilor în ansamblul domeniului este confirmată de dicționare de la sfârşitul secolului (Laurian şi Massim 1871-76): „algebra, geometria sunt părți ale mathematicei", „mathematica fiind „pură" şi „applicată". Deşi se apreciază că în secolul XIX, matematica dispunea de o „terminologie relativ bogată" (N. A. Ursu 1962: 111), aceasta diferă de cea impusă în evoluția ulterioară, iar ezitările terminologice se mențin la sfârşitul secolului: „algebra e scientia matematica care se occupă cu operaționile fundamentali, numită şi Aritmetica generale şi Analytica, de alții tradussă prin Calcului cu littere, de alții restrânsă la artea de a deslega ecuationi" (Laurian şi Massim 1871-76).

1.3 **Agricultura/agronomia** prezintă o dinamică diferită a relației dintre subdomenii şi domeniu. Se consideră că la sfârşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX se profila numai subdomeniul „culturii plantelor şi cerealelor", insuficient specializat față de ştiințele naturii (N. A. Ursu 1962: 43-49). Tangențe cu alte domenii, precum economia sunt consemnate de denumirea „cereale-marfă" (N. A. Ursu id.). Nivelul inferior de dezvoltare a domeniului agricol în secolul XIX, cu o terminologie „săracă" este apreciat şi în funcție de numărul mic de neologisme pentru a desemna termeni specializați (id.).

Analiza **terminologiei agricole** sub aspect conceptual-semantic, corelat cu factorii extralingvistici de evoluție arată că, într-adevăr domeniul s-a dezvoltat treptat (N. A. Ursu 1962: 39-53; I. M. Stefan şi Ed. Nicolau 1981: 153; A. Bidu-Vrănceanu 2010: 33-34). Alte subdomenii se profilau în textele de la mijlocul secolului XIX, desemnate prin perifraze fără denumirile corespunzătoare impuse mai târziu: „învățătura pentru prăşirea pomilor" (pentru pomicultură), „învățătura despre cultura sau creşterea frăgarilor şi a viermilor de mătase" sau „creşterea gândacilor de mătase" (pentru sericicultură) (N. A. Ursu 1962: 44, 48, 52).

Dezvoltarea subdomeniilor care s-au grupat în secolul XX sub numele de „ştiințe agricole" s-a făcut treptat şi continuu. Dicționarele din prima jumătate a



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

secolului XX (DLR-seria veche-1913, C-A 1926) dau o definiție simplă: „lucrarea pământului, munca câmpului" şi sinonimul (ieşit din uz în prezent) *plugărie*. DLR face distincție între „agricultura mare" sau „agricultura şesurilor" şi „agricultura mică" sau „agricultura dealurilor"(pentru care s-au impus termenii de viticultura, pomicultura). Rezultă tendința de specializare a unor subdomenii, dar cu ezitări terminologice în denumirea lor.

Explozia *subdomeniilor* din **domeniul agricol** se constată în a doua jumătate a secolului XX, cum rezultă din dicționarele specializate mai ales (Dicț. Agr. 1979, Dicț. şt. sol. 1977). Alături de subdomeniile profilate anterior, din punct de vedere conceptual se dezvoltă altele, cu denumiri acceptate de coduri naționale şi internaționale şi cu statut de discipline independente: *cultura plantelor de câmp, legumicultura, pomicultura, viticultura, apicultura, sericicultura, avicultura, zootehnia*, *pedologia* (care dezvoltă numeroase subdiviziuni), *fitotehnia, agrochimia* ş.a.(v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 33-36).

Evoluția domeniului agricol în secolele XIX şi XX arată o mişcare în două sensuri: de la unul sau mai multe subdomenii, existente rudimentar şi insuficient diferențiat până relativ târziu (a doua jumătate a secolului XIX) la ansamblul lor denumit mult mai târziu **ştiințe agricole** (**agronomice**). Secolul XX, mai ales a doua lui jumătate, înregistrează însă nu numai tendința de reunire într-un domeniu amplu, ci şi tendința opusă de dezvoltare a altor subdomenii şi ramuri, prin hiperspecializare. Rezultă că *analiza evolutivă a relației dintre un domeniu* şi *subdomeniile lui* este relevantă pentru complexitatea problemei, contribuind la identificarea specificului unor terminologii şi la identificarea formelor diferite de specializare.

1.4. Analizele efectuate arată că în secolul XIX existau numai anumite domenii, că unele aveau subdiviziuni clare (**matematica**, **lingvistica**), iar, în alte cazuri, s*pecializarea* s-a făcut pornind *de la subdomenii*, ierarhizarea în domeniu făcându-se mai târziu. Într-o etapă superioară, actuală în mai multe domenii (chiar şi în cele în care s-a pornit de la subdomenii), se constată o subdivizare maximă a subdomeniilor şi ramurilor ca formă de *hiperspecializare*. *Relația dintre domeniu şi subdomenii este o formă de* a urmări *diacronic specializarea,* aspect fundamental în studiul terminologiilor şi, în timp, procesul se dovedeşte a fi complex şi circular.

2. *Originea şi evoluția* cuvintelor constituie obiect al cercetării diacronice, modificările în timp privind atât *expresia sau formele* (2.1), cât şi *schimbările de* sens (2.2). Termenii fiind şi ei unități lexicale, pot fi supuşi aceloraşi tipuri de analiză, în studiile lingvistice avute în vedere fiind predominant primul aspect. Mai exact, *evoluția laturii conceptual-semantice*, fundamentală în *terminologie* a fost luată în considerație în mai mică măsură în analiza lexicului specializat românesc.

2.1 Pentru caracterizarea *începuturilor terminologiilor româneşti* s-a pus accentul pe analiza *surselor externe*, a *originii termenilor*, a formelor de împrumuturi (propriu-zise sau calcuri); în mai mică măsură, s-au semnalat *sursele interne* („împrumuturi" din limba comună sau alte formații româneşti).

Un aspect relevant din punctul de vedere al evoluției, menționat cu precădere în studiile privind începuturile terminologiilor româneşti (N. A. Ursu, Gh. Chivu) priveşte distincția formelor care s-au pierdut ori înlocuit în terminologiile actuale, față de cele care s-au păstrat (v., de exemplu, N. A. Ursu 1962: 93; Gh. Chivu 1981 II: 48-49, 50-53; III: 140). La modul general, s-ar putea constata că, în unele domenii, precum **lingvistica** sau **agonomia**, mulți termeni s-au păstrat ca formă, suferind însă o remarcabilă evoluție conceptual-semantică (v. la 2.2). În alte (sub)domenii, precum **aritmetica**, **medicina**, **geografia**, cea mai mare a termenilor atestați în



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

primele texte specializate nu mai corespunde formelor actuale. Pentru înlocuiri de termeni trebuie urmărită *selecţia în timp făcută într-o serie sinonimică* din perioada începuturilor, situaţie constatată în denumirea *aritmeticii* (v. la 1 sau Gh. Chivu 1981 III: 140, 144-145 ), în *geografie* (Gh. Chivu 1980 I: 116-117), în *gramatică* (Gh. Chivu 1981 II: 122).

Analiza textelor specializate din diferite domenii de la sfârşitul secolului XVIII arată, în general, ponderea majoră a împrumuturilor, multe calchiate. Originea împrumuturilor este condiţionată, mai ales în cazul traducerilor, de locul de proveniență al originalului şi de cel în care a apărut textul românesc (N. A. Ursu 1962: 99-100, 111); Gh.Chivu 1981 II: 47-49, 53; III: 140). Originile termenilor din aceste texte sunt greceşti, slavoneşti, ruseşti, germane sau latine (id.), cu preponderență reprezentați prin calcuri ((ibid.). Spre mijlocul secolului XIX, mai ales în Muntenia apar împrumuturile romanice (franceze), înlocuind formele mai vechi (N. A. Ursu 1962: 107-108, 111).

În secolul XX se extind formele latino-romanice sau de alte origini, iar exprimarea neologică ajunge în unele domenii predominantă. Este remarcabilă din acest punct de vedere p*edologia*, unde terminologia este în exclusivitate neologic străină (v. Dict. şt. sol.), reprezentând o formă de codificare riguroasă. Tot din punctul de vedere al preferinţelor diferite în timp sub aspect etimologic se remarcă terminologia sintactică actuală (v. A.Nicolae 2010: 99, 103, 109).

În ce priveşte modalităţile de expresie a termenilor, se remarcă utilizarea în **aritmetică**, încă de la sfârşitul secolului XVIII, a unor semne grafice specifice, păstrate până astăzi (Gh. Chivu 1981 III: 144-145).

Din unele analize de ansamblu privind *evoluția formelor termenilor specializați* (N. A. Ursu 1962: 114-124) rezultă *variația în timp* a *condițiilor de impunere, normare codificare*, în corelație cu factori extralingvistici care au făcut ca în epoca actuală acest aspect să ocupe un loc central în terminologie.

2.2 O altă modalitate de *exprimare a termenilor specializați*, interesantă din mai multe puncte de vedere, inclusiv diacronic, priveşte *„împrumuturile" din lexicul comun*. Numeroşi termeni din diferite domenii au dezvoltat de la cuvinte şi sensuri din lexicul comun sensuri specializate, care, din a doua jumătate a secolului XIX, s-au impus treptat până în prezent, reprezentând o tendință specifică aceastei perioade (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 68-69, v. exemplele *termen*, *artă*, *ştiință*).

Din altă perspectivă, relația dintre impunerea unor forme din lexicul comun față de cel specializat s-a semnalat în primele texte specializate sub aspectul *terminologiei savante* şi a *celei populare* (Gh. Chivu 1980-1981). În aceste cazuri, evoluția terminologică a însemnat selecția unei variante sau a unor termeni care s-au impus în timp. În acelaşi timp, este interesantă observația privind absența unei terminologii populare în domenii precum **gramatica** la sfârşitul secolului XVIII (Gh. Chivu 1981: 46, 53), ceea ce reprezintă o formă de specializare, de circuit închis în ce priveşte utilizatorii, cel puțin la un moment dat.

Formarea de termeni prin *specializarea unor cuvinte şi sensuri din lexicul comun* nu trebuie considerată o deficiență. Din acest punct de vedere, aprecierea **terminologiei agricole** la sfârşitul secolului XVIII şi în prima parte asecolului XIX ca „săracă", având puțini termeni cu caracter ştiințific (N. A. Ursu 1962: 41, 48) pentru că utilizează numeroşi termeni cu circulație în limba comună (*plug*, sapă, *grapă*, *a ara*, *a săpa*, *îngrăşământ* ş.a.) nu reprezintă argumente în defavoarea specializării domeniului. Asemenea afirmații sunt bazate numai pe exprimarea termenilor (mai ales prin neologisme) şi neglijează latura conceptual-semantică. Analiza unor termeni de acest fel (v. şi *câmpie*, *semănat*, *recoltă*, *plug* ş.a., A. Bidu-Vrănceanu 2010: 36-39) prin raportarea în ierarhia conceptuală a domeniului şi



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

definiţiile date (v. Dicţ. Agr.) arată o specializare strictă. Specializarea acestor unităţi ca terminologice rezultă şi din textele de la mijlocul secolului XIX, confirmată şi de unele dicţionare din acea epocă sau din prima jumătate a secolului XX. Rezultă că în unele (sub)*domenii agricole* trebuie acceptată continuitatea (stabilitatea) formelor (şi numai parţial a conceptelor), exemplele provenind mai ales din lexicul comun. Această continuitate până în prezent a unor termeni cărora li s-a respins statutul specializat în secolul XIX pentru că provin din lexicul comun este susţinută de codificarea strictă din dicţionarele specializate actuale (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 39-42).

2..3 Studiul *decalajului dintre planul expresiei şi planul conţinutului* existent în cazul unor termeni este unul dintre aspectele importante privind *diacronia în terminologie*. Studiile existente au constatat că la sfârşitul secolului XVIII şi în prima parte a secolului XIX concepte reprezentative, care şi-au dovedit stabilitatea şi continuitatea, nu aveau forme corespunzătoare (impuse astăzi), fiind utilizate perifraze sau alte denumiri. Un exemplu este desemnarea perifrastică a unor **subdomenii agricole** (v. şi la 1.), precum „cultura sau creşterea frăgarilor şi a viermilor de mătase", corespunzător denumirii actuale de *sericicultură*, ş.a. (v. N. A. Ursu 1962: 42-48 ).

În domeniul **lingvisticii**, denumirea de *morfologie* s-a impus târziu. Gramaticile de la sfârşitul secolului XVIII (v. Gh. Chivu 1981: 50, 53-54) desemnau acest subdomeniu prin „etimologhia". Dicţionarele de la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX înregistrează termenul *morfologie* numai ca parte a **anatomiei**, păstrând desemnarea subdomeniului lingvistic prin *etimologie* ca „sciinţa formelor, împreună cu fonetica constituie partea etimologică a gramaticei" (Diaconovici 1902 la fel C-A. 1931). Spre deosebire de dicţionare, textele specializate din prima jumătate a secolului XX utilizează termenul *morfologie* în accepţia actuală (S. Puşcariu 1913/1974: 118, 1920-21/1974: 230, v. şi A. Bidu-Vrănceanu 2010: 59-60).

Alte „casete goale" din **terminolgia lingvistică** de la începuturile ei arată existenţa conceptului, desemnat printr-o perifrază în absenţa unei denumiri impuse ulterior (Gh. Chivu 1981 II: 59). Astfel, în Gramatica lui Eustatievici de la sfârşitul secolului XVIII este precis definită o relaţie semantică, fără termenul corespunzător (omonimie): „cuvintele ceale de schimbată însemnare şi de un fel de grăire" (id. 50, 59).

Şi în alte domenii, de exemplu cel al **medicinei** (v. Gh. Chivu 1981 IV: 224), numeroase concepte sunt desemnate prin perifraze sau sintagme: *boalele stomahului*, *boalele pieptului*.

Rezultă că pentru *evoluţia terminologiei*, analiza exprimării termenilor limitată la originea lor, deşi relevantă pentru anumite etape şi din anumite perspective lingvistice, trebuie completată cu alte aspecte, care permit caracterizări reale şi riguroase.

3. Aspectul *conceptual-semantic* este obiectivul principal al comunicării specializate eficiente, importantă în orice tip de terminologie. Impunerea termenilor prin texte, dicţionare, nomenclatoare şi definiţii este valabilă la un moment dat, evoluţia realităţii şi a cunoaşterii aratând *variaţii de interpretare şi de codificare* (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 32-34, 57). Atenţia acordată acestui aspect (numit *mobilitate denotativă* sau în alt fel) a fost în puţine cazuri explicită, raportul dintre *tradiţie* şi *inovaţie* (G. Pană-Dindelegan 1997: 5-12; A. Bidu-Vrănceanu 2010: 39-43, 66-70; A. Toma 2010: 78-83) nefiind propriu analizelor terminologice, care au fost cu precădere sincronice.



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

Contribuția lingvisticii în semnalarea *evoluției conceptual-semantice* este foarte importantă atunci când termenul păstrează de-a lungul timpului acelaşi semnificant. Un exemplu de *mobilitate denotativă* în limitele aceluiaşi nume este *analiză*, termen ştiințific de bază, prezent în numeroase terminologii. Nucleul dur al sensului specializat este reflectat de majoritatea definițiilor, mai vechi sau mai noi. La începutul secolului XX, *analiză* era definit (Diaconovich 1902) ca „operație a cugetării, cu desfacerea unui întreg în părțile constitutive", precizând că este „baza cercetării ştiințifice", cu aplicație şi ilustrație în diverse ştiințe: *analisa gramaticală*, *analiza chemică*, *analiza spectrală*. Tot în prima jumătate a secolului XX (DLR-seria veche 1913), se stabileşte relația cu *sinteză*, cu explicația filosofică a termenilor, dar, mai ales, se indică noi direcții de aplicare, precizate sintagmatic: *analiză spectrală*, *analiză logică*, *analiză literară*, *analiză psihologică*. *Mobilitatea denotativă* remarcabilă a acestui termen ştiințific fundamental este evidentă în a doua jumătate a secolului XX (DE, DEXI). Astfel, DE înregistrează mai întâi sensurile generale, atribuite filozofiei, urmate de sintagmele specializate repartizate pe domenii, cu înregistrări noi pentru **fizică** şi **chimie** (unde a avut dintre primele atestări): *analiza armonică*, *analiza granulometrică*, *analiza colorimetrică*, *analiza electro-chimică*, *analiza metalografică*, ş.a. Termenul are aceeaşi specializare maximă în **lingvistică**, unde *analiză* apare ca hiperonim, hiponimele sintagmatice reprezentând 12 noi accepții (v. DSL: 48-52), delimitate în funcție de compartimentele lingvistice şi de orientările metodologice (G. Pană Dindelegan 1997: 9-10). Precizia termenului este asigurată de utilizarea în sintagme fixe, cu definiții strict specializate: *analiză fonetică*, *analiză fonologică*, *analiză în constituenți imediați*, *analiză componențială (semică)*, *analiză contrastivă* ş.a. Toate aceste sintagme au definiții strict specializate, caracterizate printr-o mare densitate terminologică, consemnând progresul cunoaşterii în lingvistică.

*Mobilitatea denotativă* este prezentă şi în alte domenii, ca cel **agricol**, pentru a reda un anumit raport între *tradiție* şi *inovație* în funcție de evoluția realității extralingvistice (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 37-39). Termeni ca *plug*, *câmpie* sau *îngrăşământ* reprezintă tradiția la nivelul formei, dar evoluția şi *diferențele denotative* din secolul XIX până în prezent sunt remarcabile (v. Dict. Agr.). Tipurile de *plug*, corespunzătoare evoluției tehnice, sunt un criteriu utilizat pentru delimitarea etapelor diferite în **ştiințele agricole** (v. Dict. Agr.). Termenul *îngrăşământ* este hiperonimul într-o taxonomie complexă şi riguroasă (id., v. Dict. şt. sol.). Ca şi în alte domenii, mobilitatea denotativă este semnalată sintagmatic, de exemplu: *câmpie aluvială*, *câmpie monofactorială*; *pluguri reversibile*, *pluguri alternative* ş.a.

*Evoluția conceptual-semantică* se manifestă şi în cazul neologismelor introduse în secolul XIX, ca *amendament, asolament* (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 37). Analiza definițiilor acestor termeni din dicționarele din secolul XIX şi din prima parte a secolului XX arată sensuri uzuale, din limba comună. De exemplu, primul sens al lui *amendament* este „ceea ce slujeşte la îmbunătățire" şi, în al doilea rând, sensul specializat „ceea ce îmbunătățeşte pământul, ca să-l facă mai roditor", considerat echivalent cu *îngrăşământ*. Se remarcă faptul că definiția este făcută în termeni uzuali, nespecializați. Prin comparație, metalimbajul definiției lexicografice sau terminografice din a doua jumătate a secolului al XX-lea înregistrează saltul denotativ parcurs: „nume generic pentru substanțele utilizate pentru corectarea şi îmbunătățirea structurii fizico-chimice a solului", unde substanțele chimice sunt desemnate prin simbolurile din codul închis al acestei ştiințe (v. D. Agr., Dict. st. sol.). O altă dovadă a evoluției conceptual-semantice a termenului *amendament* este diferențierea de cvasisinonimul *îngrăşământ*, care este, la rândul lui, un exemplu de mobilitate denotativă. Modificările produse, cu sensuri specializate precis



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

repartizate taxonomic, sunt diferenţiate lingvistic prin sintagme fixe, cu determinanţi mai mult sau mai puţin specializaţi: *îngrăşăminte bacteriene*, *îngrăşăminte organice*, *îngrăşaminte minerale* ş.a. (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 41-42 ).

Termenul *asolament*, introdus în secolul XIX (N. A. Ursu 1962: 50, 52; A. Bidu-Vrănceanu 2010: 41-42) evoluează de la o definiţie uzuală a sensului specializat în secolul XIX: „şirul, succesiunea în care sunt făcute semănăturile pe un loc, pentru a obţine rezultate mai bune" la o definiţie ştiinţifică în a doua jumătate a secolului XX, definiţie bazată pe alţi termeni specializaţi, precum *sol*, *solă*, *amendare*. Dintre aceştia, *sol* este înregistrat cu totul izolat în dicţionarele din secolul XIX (Protopopescu-Popescu 1862) sau în prima jumătate a secolului XX (CA 1926, Resmeriţă 1924). Definiţiile din aceste dicţionare sunt preştiinţifice: „pătură superioară a pământului, în contact direct şi nemijlocit cu aerul atmosferic...". Saltul conceptual se înregistrează în a doua jumătate a secolului XX când *sol*, ca termen de bază al unei ştiinţe extrem de specializate-**pedologia**, capătă definiţii strict specializate, formulate în termeni chimici sau cu alte simboluri (v. Dict. st. sol.), în coduri sau „liste de soluri" de diferite tipuri (românesc, american, german, FAO) (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 43-44). Importanţa termenului *sol* este demonstrată de ierarhia hiponimelor strict specializate, organizate în jurul lui (Dict. şt. sol.). Evoluţia conceptuală suferită de acest termen de-a lungul unui secol, de la un termen izolat la un termen de bază într-o disciplină ştiinţifică modernă (*pedologia*) demonstrează că analiza lingvistică a termenilor nu trebuie să se limiteze la înregistrarea formelor.

4. Caracteristicile evoluţiei terminologiilor româneşti pot fi sintetizate în tendinţe proprii diferitelor etape: cea a începuturilor şi formării, mai evidentă în a doua jumătate a secolului XIX şi în prima jumătate a secolului XX şi cea din a doua jumătate a secolului XX. Unii autori (N. A. Ursu 1962: 11) consideră că sfârşitul secolului XVIII şi prima jumătate a secolului XIX reprezintă „trecerea de la stadiul vechi la stadiul modern" al terminologiilor româneşti, admiţând „o perioadă de trecere", iar în a doua jumătate a secolului XIX acestea „se dezvoltă şi se perfecţionează" (id.126). Analiza întreprinsă arată ca aceste aprecieri globale nu corespund riguros realităţii, mai ales dacă avem în vedere diferitele etape şi criteriile moderne de evaluare a terminlogiilor (v. mai sus, la 3; v. şi A. Bidu-Vrănceanu 2007: 18-27).

4.1 O tendinţă generală, evidentă mai ales în a doua jumătate a secolului XIX, este *specializarea*. Pentru perioadele de început ale terminologiilor româneşti există aprecieri corecte care susţin că aceasta „se dezvoltă treptat" (Gh. Chivu 1981 III, IV), cu observaţia că „în anumite perioade tendinţele de specializare sunt mai accentuate" (id. 1981 V: 512), iar „cronologia etapelor" apare ca relevantă pentru „formarea unui lexic specializat" (Gh. Chivu 1980: 48, 53).

De-a lungul celor aproximativ două secole în care s-a urmărit *evoluţia terminologiilor româneşti*, *specializarea* s-a manifestat *în forme* şi *în grade diferite*, de la delimitarea treptată a domeniilor şi subdomeniilor, cu direcţia lor de dezvoltare diferită (v. la 1) până la mijlocul secolului XIX, la *hiperspecializarea* prin explozii de subdomenii şi ramuri (cu termenii aferenţi), care se constată în ultimele decenii (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010: 46-47, 69-70; A. Toma 2010: 95-97). Existenţa paralelă în prima parte a perioadei cercetate a unei *variante culte* şi a unei *variante populare* în anumite domenii reprezintă *o altă formă a specializării*, iar evoluţia în timp a făcut o selecţie între aceste variante (Gh. Chivu 1981 III: 147), eliminând-o pe cea de a doua la nivel ştiinţific.



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

Cea mai importantă formă de specializare, care s-a manifestat constant de la sfârşitul secolului XVIII este preocuparea de a crea terminologii specifice, ai căror termeni „să nu circule în afară" şi care să se impună prin univocitatea sensului specializat (Gh. Chivu 1981 II: 55, 59; III: 142; IV: 270). Încă din primele texte cu caracter ştiinţific, specializarea a fost asigurată de *definiţii* explicite ale termenilor (Gh. Chivu id.), criteriul *normării prin definiţie* fiind fundamental în terminologia actuală (v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 20-23).

Una dintre formele bine reprezentate de specializare, remarcabilă în a doua jumătate a secolului XIX şi în prima jumătate a secolului XX *este trecerea de la lexicul comun la lexicul specializat*, cu exemple de interes general ca *termen, artă, ştiinţă* (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010 b: 68-69), dar şi cu exemple din diferite domenii (de pildă *credit* în economie de la „încredere" la „suma de bani"). Demersul specializării sensului din limba comună, parcurs treptat, poate fi urmărit prin exemplul *ştiinţă* (*sciinţă*), care, în secolul XIX însemna, mai ales, „cunoaştere, cunoştinţă, ştire, conştiinţă" (sensuri grupate sub marca (înv.) în dicţionarele actuale). La sfârşitul secolului XIX, dicţionarele înregistrează *specializări sintagmatice* „scientie medică, scientie theologice, scientie filosofice, scientie mathematice, scientie chimică" (Laurian şi Massim 1871-76). Tot la sfârşitul secolului XIX, *ştiinţă* se delimitează în opoziţie cu *artă* : „scientia (subl.n.) se mărgineşte la theoria, în timp ce artea (subl.n.) applica scientia" sau „scientia este faţă de arta ca theorema faţă de problema" (Costinescu 1870, Laurian şi Massim 1871-76). Sensul actual al lui *ştiinţă* „domeniu de cunoaştinţe veridice, sistematic exprimate" (DLR –seria nouă) s-a impus în secolul XX (v. sintagma *om de ştiinţă*, înregistrată în a doua jumătate). Analiza acestor exemple (şi a altora, similare) arată *complexitatea formelor şi gradelor de specializare* în terminologiile din diverse etape, unele distincţii fiind rezolvate la sfârşitul secolului XIX, altele mai târziu.

Formele distincte de *specializare* din diferite etape din perioada investigată trebuie urmărite şi în relaţie cu *modalităţile de impunere, normare, standardizare*. Dacă într-o primă etapă, termenii erau promovaţi prin *texte specializate*, în a doua jumătate a secolului XIX un rol tot mai important îl au *dicţionarele* (mai ales Laurian şi Massim 1871-76 şi dicţionarele Academiei de la începutul secolului XX până în prezent). *Dicţionarele specializate*, care impun atât domeniul, cât şi termenii (izolate la sfîrşitul secolului XIX şi în prima parte a secolului XX) devin fundamentale în a doua jumătate a secolului XX, mai ales dacă reflectă codificări internaţionale (de exemplu Dict. şt. sol.).

*Specializarea* cunoaşte alte forme în ultimele decenii ale secolului XX şi în prezent prin crearea de noi domenii, subdomenii şi ramuri, multe dintre ele rezultat al interdisciplinarităţii (v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 181-203, id. 2010: 157-239). Fiecare dintre noile discipline îşi impune termeni specifici, precis normaţi (v. de exemplu A. Nicolae 2010: 99-113). Putem numi această direcţie complexă de evoluţie a terminologiilor româneşti *hiperspecializare*. Un alt exemplu ilustrativ este cel al domeniului agricol, unde numai una dintre ramurile mai recente-**pedologia** se divide în continuare în *pedologie ameliorativă*, *pedologie aplicată*, *pedologie experminentală*, *pedologie agricolă*, *pedologie forestieră*, *eco*pedologie ş.a.

În acelaşi timp, în aceeaşi ultimă perioadă (sfârşitul secolului XX şi în prezent) se remarcă şi o tendinţă opusă, numită d*eterminologizare* (v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 155-181). Dacă *hiperspecializarea* se manifestă în interiorul lexicului specializat, *determinologizarea* priveşte relaţiile lexicului specializat cu lexicul comun, antrenând astfel alt nivel al analizei. *Determinologizarea* este fenomenul semantic care însoţeşte trecerea unor termeni specializaţi în comunicarea obişnuită, datorită unor condiţii specifice epocii actuale caracterizate prin „ridicarea barierelor cunoaşterii" sau prin



BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)

„laicizarea ştiinţelor" (v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 16-18). Utilizarea unor termeni dincolo de condiţiile stricte ale comunicării specializate atrage o *determinologizare* a lor în diferite grade, în funcţie de utilizatori, de situaţia de comunicare şi de alţi factori, dar răspunde, prin păstrarea nodului sensului specializat, unor cerinţe extralingvistice specifice acestei epoci. Utilizarea în alte condiţii decât cele specializate atrage însă libertăţi contextuale şi semantice care pot duce la o *determinologizare extremă* când termenii se impun în uzul comun cu *sensuri metaforice, conotative* (şi nu mai interesează sensul denotativ). Procedeul este de interes actual sub numele de *dinamica lexicală* (v. A. Bidu-Vrănceanu 2007: 115-117).

Din altă perspectivă, din punct de vedere diacronic apare o altă tendinţă privind r*elaţia lexic comun/ lexic specializat*, manifestată diferit în cele două secole analizate. Dacă *în secolul XIX*, *tendinţa era de trecere de la lexicul comun la lexicul specializat*, la sfârşitul *secolului XX*, cel puţin pentru unele terminologii sau termeni cu impact social larg, *trecerea se face invers*, de la lexicul specializat la cel comun.

4.2 O altă tendinţă în evoluţia terminologiilor româneşti, despre care s-au făcut multe afirmaţii generale şi generalizante este *modernizarea* (v. A. Bidu-Vrănceanu 2010- b). Şi în acest caz, criteriile de apreciere sunt de destul de multe ori parţiale şi nu se ţine seama în detaliu de manifestarea graduală, diferenţiată pe perioade a fenomenului. Unul dintre criteriile aplicate priveşte calificarea în funcţie de „dezvoltarea ulterioară" (Gh. Chivu 1981 II: 57-59, V: 510; N. A. Ursu 1962: 125; A. Bidu-Vrănceanu 2010-a: 192). De cele mai multe ori perspectiva păstrării ulterioare a termenului priveşte formele, modalităţile de exprimare (N. A. Ursu 1962: 89-103, 114-126) şi, în mai mică măsură se ia în consideraţie mobilitatea conceptual-semantică, corespunzătoare evoluţiei gândirii ştiinţifice (Gh. Chivu 1981 II: 48-49, III: 39-40; A. Bidu-Vrănceanu 2010: 38, 43).

5. Din analiza întreprinsă rezultă, credem, că *diacronia* este o modalitate relevantă pentru stabilirea *specificului terminologiilor dintr-o anumită limbă*. În acest scop însă este necesară adoptarea şi aplicarea unor criterii obiective, complexe de evaluare, în concordanţă cu evoluţia actuală ca discipline ştiinţifice a *terminologiei* şi a *lingvisticii*. Analizele efective rezultate din aplicarea unor asemenea principii scot în evidenţă aspecte de interes actual în evoluţia terminologiilor româneşti şi evită riscurile unor aprecieri generale.

**REFERINŢE BIBLIOGRAFICE**


Bidu-Vrănceanu, A. (2007). *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A. (2009). Semantica şi lexicografia în analiza lexicului comun şi a celui specializat, în „Analele Universităţii „Dunărea de Jos" din Galaţi-Lexic comun,lexic specializat", fasc. XXIV, an II, nr. 1(2), p. 30-37.

Bidu-Vrănceanu, A. (2010-a). Tradiţie şi inovaţie.terminologia agricolă/ agronomică, în Bidu-Vrănceanu coord. 2010, p.33-49; Terminologia lingvistică, id. p. 49-73.

Bidu-Vrănceanu, A. (2010-b). Modernizarea lexicului specializat. Puncte de vedere, în *Limba Română: controverse, delimitări, noi ipoteze,* editori Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A. (2010- c). Neologia semantică în lexicul specializat, în „Analele Universităţii „Dunărea de jos" din Galaţi", fasc. XXIV, an III, nr. 2(4), p. 176-187.

Bidu-Vrănceanu, A. coord. (2000). *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, A. coord. (2010). *Terminologie şi terminologii,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.




**BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)**

Bidu-Vrănceanu, A. şi Toma. A. (2010). De la terminologia sincronică la terminologia diacronică, în *Proceedings.* 2010, p.17-33.
Cabré, M.T. (1991). Terminologie ou terminologies? Specialité linguistique ou domaine interdisciplinaire, în „Meta", XXXVI, p. 53-63.
Cabré, M.T. (1998). *La terminologie. Théorie, méthode et applications,* Presses de l' Universite d'Ottawa et Armand Colin.
Chivu, Gh. (1980-1981). Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti, în „Limba Română", I 1980: 11-122 (geografia), II 1981: 46-60 (lingvistica), III 1981: 1319-147 (matematica), IV 1981: 222-231 (medicina), V 1981: 505-512 (filozofia).
Depecker, L. (2002). *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Presses Sorbonne –Nouvelle, Paris.
Drăgan, G. (2010). Despre terminologia cognitivă, în *Proceedings* 2010, p. 1-6.
Gaudin, F. (2003). *Socioterminologia. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, 1 er ed. 1993, 2e ed. 2003 (cap. 7 - Diachronie et métaphores dans les sciences), De Boeck-Larcier, Editions Duculot, Bruxelles.
Mots, termes,... (2006). *Mots, termes et contextes*, sous la direction de Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt, Agence Universitaires de la Francophonie, Editions des archives contemporaines, Paris.
Nicolae, A. (2010). Dinamica terminologiei sintactice româneşti moderne, în A. Bidu-Vrănceanu coord. 2010, p. 99-113.
Proceedings... (2010). *Proceedings. Colocviul 3T. Terminologie-Terminografie-Terminotică*, Bucureşti, Editura Agir.
Stefan, I. M. şi Nicolau, Ed. (1981). *Scurtă istorie a creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti,* Editura Albatros, Bucureşti.
Şăineanu 1887/ 1999 – Lazăr Şăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre tranziţiunea sensurilor*, ed.îngrijită de Livia Vasiluţă, Editura de Vest, Timişoara,1999.
Şăineanu 1890 – *Linguistica contemporană sau Scoala neo-gramaticală*, I.G.Haiman Librar-Editor, Bucureşti.
S.Puşcariu 1971 – *Cercetări şi studii*, ediţie îngrijită de Ilie Dan, Editura Minerva, Bucureşti.
Tănăsescu, F. T. (2010). Termeni, concepte şi definiţii în terminologia unui limbaj specializat, în *Proceedings*... 2010, p. 39-51.
Toma, A. (2006). *Lingvistică şi matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă*, Editura Universităţii din Bucureşti.
Toma, A. (2010). Tradiţie şi inovaţie. Terminologia matematică, în A. Bidu-Vrănceanu coord. 2010, p. 73-99.
Ursu, N. A. (1962). *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

**Dicţionare**

DEX – *Dicţionar explicativ al limbii române,* coord. I. Coteanu, Luiza şi Mircea Seche, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996.
DEXI- *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, coord. ştiinţific Eugenia Dima, Ed. Arc Gunivas, 2007.
DLR seria veche – *Dicţionarul limbii române*, tomul I-II, 1913-1937, Academia Română, Librăriile Socec, Bucureşti.
DLR seria nouă - *Dicţionarul limbii române*-seria nouă, 1965-2006, Editura Academiei Române, Bucureşti.
DE – *Dicţionar enciclopedic român*, vol. I-IV, Editura Politică, 1962-1966, Bucureşti.
***
Dicţ. Agr. 1979 – Alexe S. Potlog, *Dicţionar practic de agronomie*, Editura Stiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
D. şt. sol. 1977 – Ana Conea, Irina Vintilă, Andrei Canarache, *Dicţionar de ştiinţa solului*, cu termeni corespunzători în limba franceză, germană, engleză, rusă, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.
DEA 2004 – *Dicţionar explicativ pentru ştiinţele exacte. Terminologie*, coord. Gleb Drăgan, Editura Academiei Române şi Editura Agir, Bucureşti, 2004.



**BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)**

DSL 2005 - Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2005.
DFN 2009 - Franck Neveu, *Dictionnaire des sciences du langage*, Armand Colin, Paris.
***
Poenar 1840 - *Vocabulaire francais-valaque*, P.Poyenar, F.Aron, G.Hill, Bucarest.
Stamati 1851 – *Dicsionăraşu românescu de cuvinte tehnice şi altele greu de înţeles*, Iaşi, Tipografia Buciumului Român.
Protopopescu şi Popescu 1862 – *Nou dicţionaru portativu de toate dicerile radicale şi străine neintroduse şi introduse în limbă cuprinzându şi termeni ştiinţifici şi literari*, Tipografia lui Toma Teodorescu.
Costinescu 187O – *Vocabularu romano-francesu* ,de Ion Costinescu, Bucuresci.
Laurian şi Massim 1871-76 - *Dicţionariul limbei romane.* După însărcinarea dată de Societatea Academică Română, Noua Tipografie a laboratorilor români, tomu I-1871, tomu II- 1876.
Diaconovici 1902 – *Enciclopedia Română*, publicată din însărcinarea şi sub auspiciile Asociaţiunii pentru literatura şi cultura poprului român, de dr. C. Diaconovici, tomul I-III, Sibiu, Editura şi Tipografia lui W.Kraft.
Resmeriţă 1924 – *Dicţionarul etimologică-semantic al limbei române,* de Alexandru Resmeriţă, Insitutul de Editură „Ramuri", Craiova.
CA 1926 – I.Aurel Candrea şi Gh.Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Partea I şi a II-a,Editura Cartea Românească, Bucureşti,1926-1931.

## RÉSUMÉ

### LA DIACHRONIE EN TERMINOLOGIE

La diachronie est une modalité pertinente *d'établir la spécificité des terminologies d'une langue*, si l'on met en place des critères objectifs et complexes d'évaluation. Les analyses concrètes, fondées sur des principes méthodologiques actuels mettent en relief les aspects évolutifs intéressants et évitent les risques des appréciations générales, partiellement justifiées.
**Mots clés :** *diachronie, spécialisation, dé-terminologisation, dynamique lexicale, mobilité conceptuellement sémantique.*



**BDD-A3312 © 2011 Editura Europlus**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:02:52 UTC)**